

УКРАЇНИСТИКАТА ПО СВЕТА

УКРАЇНІСТИКА В СОФІЙСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ СВ. КЛИМЕНТА ОХРИДСЬКОГО ТА БОЛГАРИСТИКА У ЛЬВІВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА: ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ¹

Ольга Албул

Abstract: The paper outlines the main areas of cooperation of Ukrainian Studies undergraduates in the Faculty of Slavic Studies at Sofia University “St. Kliment Ohridski” and Bulgarian Studies undergraduates in the Department of Slavic Philology at Ivan Franko National University of Lviv during the 25 years of functioning of the Ukrainian Philology profile at Sofia University and highlights the importance of this cooperation for the successful training of Ukrainian Studies specialists at Sofia University and Bulgarian Studies specialists at Lviv University as well as for the increase of the scientific, professional and methodological level of teachers.

Keywords: Ukrainian Studies, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Bulgarian Studies, Ivan Franko National University of Lviv, cooperation.

¹ http://doi.org/10.26615/issn.1314-572X.2021_001

З нагоди відзначення 25-річного ювілею профілю «українська мова і література» у Софійському університеті імені Святого Климента Охридського у даній публікації маємо на меті коротко підсумувати основні набути співпраці болгарських україністів та болгаристів кафедри слов'янської філології Львівського національного університету імені Івана Франка та накреслити деякі можливі напрямки співпраці у майбутньому (це, так би мовити «погляд зі Львова», пропозиції для обговорення з болгарськими колегами).

Хочемо почати наш огляд з короткої інформації про історію славістичних досліджень у Львівському університеті, згадати й про історію відкриття спеціалізації «болгарська мова і література», адже ця подія безпосередньо пов'язана з Болгарією. Без існування такої спеціалізації софійські україністи не мали б зацікавлення у встановленні тісних контактів з кафедрою слов'янської філології ЛНУ.

Львівський національний університет імені Івана Франка сьогодні – це відомий в Україні та за її межами центр славістичних досліджень, що мають довгу традицію, адже інтерес до історії, мови та культури слов'янських народів, втім і болгарського, зародився тут наприкінці XVIII ст. і не згасав у часи перебування Львова у складі різних імперій, держав та в незалежній Україні. Осередком славістичних мовознавчих, літературознавчих, народознавчих досліджень з кінця XIX століття є кафедра слов'янської філології, яка зараз носить ім'я відомого славіста професора Іларіона Свенціцького. Роком заснування кафедри прийнято вважати 1888 рік, коли в університеті почав діяти «Заклад порівняльної філології слов'янських мов, літератур і мистецтва» (*Zakład porównawczy filologii języków słowjańskich, literatury i sztuki*). Цей заклад очолив професор Антоній Каліна (*Antoni Kalina*) – філолог, етнограф, історик, перший професор слов'янської філології у Львівському університеті. Наукові зацікавлення А. Каліни були пов'язані також з болгаристикою. У 1891 році побачила світ його «Історія болгарської мови» (*Historia języka bułgarskiego*). Однак до середини XX ст. діяльність кафедри слов'янської філології мала, в основному, теоретичне філологічно-лінгвістичне спрямування, яке визначали наукові зацікавлення її працівників. Назвемо тільки кілька прізвищ учених-славістів, діяльність яких пов'язана з Львівським університетом – вже згаданий Антоній Каліна, Тадеуш Лер-Сплавінський, Здзіслав Штібер, Іларіон Свенціцький. Значно менше уваги приділялося практичному оволодінню окремими слов'янськими мовами. Практичні, хоч і недостатньо глибокі, знання мов студенти одержували на лекторах чеської, сербохорватської, російської та української мов. Підготовку фахівців з окремих слов'янських мов на кафедрі було розпочато після Другої світової війни.

Сучасна кафедра слов'янської філології Львівського національного університету є одним з провідних освітніх славістичних центрів України, здійснює підготовку майбутніх фахівців з багатьох слов'янських мов та літератур – чеської, словацької, сербської, хорватської, болгарської, словенської, російської. Однак такою багатою палітра спеціалізацій стала не одразу. У повоєнний період почалася підготовка спеціалістів за спеціалізаціями «польська мова та література» і «чеська мова та література». Довгий час з різних причин не було можливості вийти за ці межі. Можемо припустити, що керівник кафедри на початковому етапі її діяльності в нових суспільно-політичних умовах професор Іларіон Свенціцький, наукові пошуки якого поширювалися також на болгарську мову, літературу і культуру, мав намір розірвати це коло, упровадивши нову спеціалізацію – «болгарська мова і література». У 1946 році він запросив Миколу Малярчука, етнічного болгарина, для викладання старослов'янської мови, курсів болгарської мови та літератури для загальної славістичної підготовки полоністів, богемістів та українців. У 1963 році Микола Малярчук успішно захистив у Софійському університеті кандидатську дисертацію «Иван Франко и българската литература».² Доречно тут згадати, що кафедра слов'янської філології спільно з Інститутом франкознавства Львівського національного університету та Бердянським краєзнавчим музеєм започатковує проєкт з перекладу тексту дисертації М. Малярчука українською мовою та видання її у вигляді двомовної монографії з науковими коментарями і додатками – біографічною довідкою, фотографіями, документами про вченого з фондів Бердянського краєзнавчого музею (м. Бердянськ, Запорізька обл.).

Хоч болгаристика як сфера наукових зацікавлень у Львівському університеті мала тривалу традицію (наприклад Сорока 2011; Сорока 2013), підготовку фахівців з болгарської мови та літератури на кафедрі почали тільки з 1978 року. Це стало можливим завдяки угоді про співпрацю між Великотирновським університетом імені Св. св. Кирила і Мефодія та Львівським університетом, яка була підписана 29 жовтня 1974 року.

Згідно з угодою, у галузі навчально-методичної роботи Великотирновський університет брав на себе зобов'язання надавати допомогу у підготовці болгаристів, а Львівський університет – у підготовці русистів. З цією метою університети домовилися обмінюватися «викладачами російської і болгарської мов строком до 10 місяців» [Львів – Велико-Тирново 1974], самостійно визначаючи склад викладачів і строки їх перебування у

² Про цю непересічну для того часу подію повідомила університетська газета «Зарядянську науку» (Дисертація, захищена в Софії // За рад. науку. – 1964. – 17 січ.).

дружніх вузах. Щорічно списки відряджених мали доводитися до кожного з університетів, а також направлятися у відповідні строки у Міністерство вищої і середньої спеціальної освіти СРСР і Комітет по науці, технічному прогресу і вищій освіті НРБ. Угодою передбачався щорічний обмін групами студентів у зручний для обох сторін час для проходження навчальної практики (по 18 студентів-практикантів і 2 викладачі-керівники від кожного університету), обмін викладачами для читання лекцій, наукових доповідей і обміну досвідом роботи загальним строком перебування 8 тижнів на рік. Також було домовлено про заходи для зміцнення наукових контактів між університетами (друк статей, проведення досліджень, які цікавлять обидві сторони, обмін науковою та художньою літературою). Тобто, ця коротка угода відкривала шлях не тільки до відновлення викладання болгарської мови у Львівському університеті (після трагічної смерті М. Малярчука у 1972 році болгаристів на кафедрі слов'янської філології не було), а й для запровадження нової спеціалізації «болгарська мова і література». Завдяки нескладному механізму обміну викладачами вдалося відкрити по-суті перший лекторат зі слов'янських мов у Львівському університеті повоєнного періоду. Силами болгарських колег вдалося запровадити викладання болгарської мови спочатку як другої на слов'янському відділенні, а згодом – і як основної мови спеціалізації. Завдяки співпраці з Великотирновським університетом кафедральна бібліотека поповнилася необхідною навчальною і художньою літературою, завдяки науковій активності лекторів почастишали публікації з питань болгарської мови і літератури на сторінках університетського славистичного збірника «Проблеми слов'янознавства», вони брали участь у конференціях, стимулювали зацікавлення болгаристичною тематикою не тільки у колег по кафедрі, але й на філологічному факультеті, в результаті чого побачила світ низка публікацій зіставного характеру. «Львівська місія» викладачів Великотирновського університету досягла поставленої мети, імена «місіонерів» – Марії Спасової (Дамянової), Любки Стоїчкової, Вирбана Витова, Гочо Гочева вже вписано в історію львівської болгаристики.

Однак зі змінами у політичному та економічному житті наших країн ця співпраця поступово позбавилася важливого компонента – обміну групами студентів для проходження навчально-ознайомчої практики. Студентів-русистів Великотирновського університету перестав приваблювати український Львів. В останні роки не виявляють зацікавлення відвідати наш університет для наукового стажування і філологи Велико-тирновського університету. Тому відкриття напрямку «українська філологія» у Софійському університеті, підписання угоди про співпрацю між нашими навчальними закладами у 2007 році дало можливість львівській

болгаристиці не переривати тривалі навчальні, наукові і дружні контакти з Болгарією, вийти на новий рівень взаємин у нових політичних, економічних та освітніх реаліях.

Отже, як складалася співпраця софійських українців та львівських болгаристів за чверть століття?

Передусім, вдалося налагодити обмін студентськими групами для проходження навчальної практики (або спеціалізації) строком на 1 місяць. На наше глибоке переконання, така практика є важливою складовою підготовки спеціалістів-славистів. За час перебування студенти мають можливість відвідувати заняття, покращити свої комунікативні навички, дізнатися про студентське життя у країні, мову якої вони вивчають, значно розширити країнознавчу інформацію. Софійські українці відвідують з такою ж метою і Київ, однак на протигагу все ще значно зрусифікованій столиці, у Львові студенти чують українську мову не лише в університетській аудиторії або офіційній установі, але й у побутовому спілкуванні, мають можливість познайомитися з фонетичними, лексичними, граматичними особливостями мовлення жителів заходу України, пам'ятками культури, місцевим побутом, гастрономічними цікавинками, відчуті неповторну ауру міста Лева та його околиць.

Натомість львівські болгаристи окрім занять в університеті мають можливість познайомитися на практиці з особливостями «софійської мови», про які вони дізнаються на лекціях у Львові, відвідати музеї, театри болгарської столиці, помилуватися краєвидами на Вітоші, скуштувати страви національної кухні. Є у болгарській столиці і місця, пов'язані з визначними постатями української культури – Михайлом Драгомановим, Лесею Українкою, Михайлом Паращуком. Уже стало традицією відвідувати могили М. Драгоманова і М. Паращука на Центральному софійському кладовищі, покладати квіти до пам'ятника Тарасові Шевченку.

Важливою інновацією для студентів і викладачів наших спеціальностей стала участь у програмі студентської і викладацької мобільності Erasmus +, яка розпочалася у 2015/2016 навчальному році. Уже кілька студентів та докторантів з обох університетів скористалися такою можливістю. Дякуємо нашим софійським колегам за залучення Львівського університету до цієї програми і за зусилля, які вони докладають, щоб ця важлива програма продовжувалася. Для мотивованих студентів – це чудова можливість збагатити свої теоретичні і практичні знання з предметів спеціалізації, підвищити рівень володіння мовою, глибше познайомитися з життям наших країн і, разом з тим, розповісти про самобутні традиції і ремесла свого народу. Наприклад, львівські студенти навчилися виготовляти мартенічки у майстер-класі, організованому студенткою Іваною Іва-

новою, познайомилися з виготовленням виробів з шерсті технікою сухого валяння під керівництвом Лілії Желевої.

Програма викладацької мобільності дала можливість викладачам наших кафедр прочитати лекції, обмінятися досвідом викладання мов як іноземних, обговорити можливі спільні проекти. У Софійському університеті прочитали лекції Ольга Албул, Оксана Лазор, у Львівському університеті – Павліна Мартінова, Владімір Колев.

Важливим здобутком співпраці українців і болгаристів наших університетів є викладацький обмін, який відбувався до і після підписання угоди про співпрацю. У Софійському університеті працювали гостьовими лекторами Остап Сливинський (2002–2003), Наталія Григораш (2006), з 2009 року в довгостроковому відрядженні на посаді лектора перебувала Ольга Сорока (зараз – завідувачка кафедри слов'янської філології ЛНУ). Про роботу львівських колег-лекторів завжди тепло згадують в Софійському університеті. На Ювілейних читаннях «Неукраїністи за україністиката», присвячених 20-річчю функціонування спеціальності «українська філологія» (9 березня 2017 р.) про вклад українських лекторів у розбудову болгарської україністики говорила Райна Камберова [Стоянова 2017: 182]. Викладачі наших кафедр активно використовують можливість пройти двотижневе стажування, передбачене угодою про співпрацю, за час якого працюють у бібліотеках, збирають матеріал відповідно до своїх наукових зацікавлень, знайомляться з новою науковою і методичною літературою, спілкуються з колегами та студентами.

Слід згадати і про публікації викладачів на сторінках альманаху «Българска україністика» та «Проблеми слов'янознавства», участь у конференціях, рецензування статей і матеріалів конференцій.

І, нарешті, про те, що не можна виміряти чи порохувати – це теплі дружні особисті контакти софійських українців старшого і молодшого поколінь Лідії Терзійської, Валентини Драгулевої, Албени Стаменової, Павліни Мартінової, Лілії Желевої, Владіміра Колева з їхніми львівськими колегами-болгаристами Ольгою Сорокою, Ольгою Албул, Галиною Бушко, Оксаною Лазор, Остапом Сливинським. Такі контакти допомагають також у професійній роботі – викладацькій та перекладацькій. Це і пошук наукової літератури або джерел, і допомога у виборі вдалого слова чи виразу для перекладу, взаємні консультації з питань болгарського та українського мовознавства і літературознавства, з'ясування певних моментів з історії наших народів, пояснення певних побутових реалій та багато іншого. Българські україністи – Албена Стаменова, Райна Камберова, Павліна Мартінова, Лілія Желева, Владімір Колев – відомі популяризатори сучасної української літератури в Болгарії, неодноразово наго-

роджені і відзначені. Приємно, що вони перекладають і твори львівських письменників – Юрія Винничука, Василя Габора. Нещодавно в альманасі «Бургас» було надруковано оповідання Василя Габора «Історія про один долар» у перекладі Павлини Мартінової. До речі, Павлина особисто познайомилася з письменником, отримала від автора добірку його книжок для поповнення бібліотеки під час перебування у Львівському університеті за програмою викладацької мобільності.

Звичайно, останні пандемічні роки позбавили нас багатьох можливостей, але, будемо сподіватися, що у недалекому майбутньому ми повернемося до звичного життя і продовжуватимемо і вдосконалюватимемо напрацьовані і апробовані аспекти співпраці, а також започаткуємо нові. Наприклад, перспективною видається ідея організації студентських славістичних онлайн конференцій силами наших славістичних кафедр, адже за останні «пандемічні» роки вже всі вільно почуваються у такому форматі, який не вимагає фінансових затрат і не створює особливих організаційних проблем. Як ми знаємо, залучення молоді до наукової роботи у філологічній галузі є актуальним завданням для обох наших країн. Першою успішною спробою можна вважати організацію окремої секції «Славістика» у рамках ХІХ Всеукраїнської наукової конференції молодих філологів «Vivat Academia» (16 квітня 2021 року), яка традиційно проводиться у Львівському університеті. Доповіді виголосили студенти Університету імені проф. д-р Асена Златарова (Бургас), Софійського університету імені Св. Климента Охридського та Львівського національного університету ім. Івана Франка.

Болгарські україністи та львівські болгаристи взяли участь у проєкті «Болгарія і Україна – культура на зламі епох (ХІХ–ХХІ ст.) / България и Украина – култура на преломите (ХІХ–ХХІ век)», який виконувався науковцями Інституту літератури БАН за фінансової підтримки фонду «Наукові дослідження» при Міністерстві освіти і науки Республіки Болгарія. Було перекладено матеріал для двох двомовних антологій болгарського і українського поетичного авангарду³. Без сумніву, отриманий досвід роботи в такому масштабному проєкті необхідно використати і започаткувати наш спільний науковий проєкт, тема якого була б цікавою і корисною для обох сторін.

У плані розвитку і поглиблення вже традиційних аспектів співпраці можна обговорити можливості наших закладів щодо запровадження

³ Български поетически авангард. Антология / Болгарський поетичний авангард. Антологія. – София Институт за литература, ИЦ „Боян Пенев“ 2018; Український поетичний авангард. Антологія / Українски поетически авангард. – София Институт за литература, ИЦ „Боян Пенев“ 2018.

обов'язкового циклу практичних занять з мови для студентів під час практики, урізноманітнення культурно-ознайомчої складової студентських практик.

Є потреба активізувати участь викладачів у традиційних наукових славістичних форумах, які відбуваються у Софійському та Львівському університетах – «Славістичні читання» і Міжнародний славістичний коллокіум, використовуючи онлайнформат, активніше публікувати свої наукові напрацювання в університетських виданнях.

Отже, можемо зробити висновок, що співпраця софійських українців і львівських болгаристів різнопланова, багатоаспектна і взаємокорисна, допомагає розвивати наші спеціалізації, сприяє підвищенню фахової підготовки студентів, професійному і науковому зростанню викладачів, має перспективи для її розширення та розвитку.

Література:

Львів – Велико-Тирново. – В: За радянську науку, 1974, 1 листопада.

Сорока 2011: Сорока, О. Езиковедската българистика в Лвовския университет. – В: Българистика, бр. 23, 45–56.

Сорока 2013: Сорока, О. Българистиката в Лвовския университет – история и съвременност. – В: Минало, настояще и перспективи на чуждестранната българистика. Сборник с доклади от международната кръгла маса, посветена на петдесетата годишнина на Летния семинар по българистика. Лозен 19–20 юли 2012 г. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 152–166.

Стоянова 2017: Стоянова, С. Юбилейни четения „Неукраїністи за україністиката“, посветени на 20-годишнината на україністиката. – В: Българска україністика, 2017, бр. 7, 181–183.

Інформація про автора:

Ольга Албул – кандидат філологічних наук, доцент кафедри слов'янської філології ім. Іларіона Свенціцького Львівського національного університету ім. Івана Франка.

Email: olha.albul@lnu.edu.ua